

Komission ehdotus neuvoston asetukseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmaa Horisontti Eurooppa täydentävästä Euroopan atomienergiayhteisön tutkimus- ja koulutusohjelmasta (2026–2027)

Kokous

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komissio antoi 28.2.2025 ehdotuksensa neuvoston asetukseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmaa Horisontti Eurooppa täydentävästä Euroopan atomienergiayhteisön (Euratom) tutkimus- ja koulutusohjelmasta (2026-2027).

Euratomin perustamissopimuksessa rajoitetaan ydinalan tutkimusohjelmien voimassaolo viiteen vuoteen. Nykyistä Euratomin tutkimus- ja koulutusohjelmaa (2021-2025) koskevan neuvoston asetuksen (N:o 2021/765) voimassaolo päättyy vuoden 2025 lopussa. Ehdotuksen tarkoituksena on varmistaa ohjelman saumaton jatkuminen vuosina 2026-2027. Samalla ohjelma olisi myös linjassa Horisontti Eurooppa -ohjelman (2021-2027) keston kanssa.

Puheenjohtajamaa Puola (vuoden 2025 ensimmäinen puolisko) aloittaa asetusehdotuksen käsittelyn. Seuraava puheenjohtajamaa Tanska pyrkii pääsemään sopimukseen Euratomin ohjelman jatkamisesta kahdella vuodella vuosille 2026-2027. Ohjelman lopullinen hyväksyntä tulisi vahvistaa vuoden 2025 loppuun mennessä.

Suomen kanta

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti komission ehdotukseen ydinenergia-alan ohjelman jatkamiseksi kahdella vuodella. Tämä on johdonmukainen järjestely sekä ohjelma-kausien, että rahoituskehysten keston kannalta.

Valtioneuvosto tukee komission ehdotusta jatkaa Euratomin ohjelmaa pääsisällöltään nykyisen ohjelman mukaisena. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ehdotetuilla tutkimus- ja innovaatiotoimilla on tavoitteena parantaa ydinturvallisuutta, turva- ja valmiusjärjestelyjä, säteilysuojelua, radioaktiivisen jätteen ja käytetyn polttoaineen huoltoa sekä edistää fuusioenergian kehitystä. Lisäksi Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ohjelma tukee panostuksia pienten modulaaristen ydinreaktorien (SMR) tutkimus-, innovaatio- ja koulutustoimintaan.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ydinalan koulutus ja osaaminen on korkeatasoista Euroopassa. Suomi osallistuu aktiivisesti jatkossakin ydinalan EU-tason yhteistyöryhmiin, foorumeihin ja kumppanuuksiin, joilla osaamista ja toimitusketjuja kehitetään Euroopassa. Suomi hyödyntää aktiivisesti myös ydinturvallisuuteen, ydinjätehuoltoon ja säteilysuojeluun liittyvää EU-rahoitusta ja korostaa Euratom- ja Horisontti-ohjelmien välisen synergioiden hyödyntämistä.

Ydinenergia-alan tutkimus on tärkeää sekä alan oman kehittämisen että sen keskeisiin EU-politiikan linjauksiin ja tavoitteisiin liittyvien yhteyksien vuoksi. Valtioneuvoston mielestä Euratomin tutkimus- ja koulutusohjelman tulee tukea Euroopan energiatutkimuspolitiikan ja energiaunionin tavoitteiden toteuttamista.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ohjelma tukee myös Euroopan teollisuuden ja tutkimuksen kilpailukyvyn parantamista sekä vahvistaa unionin tieteellistä ja teknologista perustaa. Ohjelman tulee edistää eurooppalaista huippuosaamista ja sen tulee synnyttää aitoa eurooppalaista lisäarvoa.

Valtioneuvoston mielestä on tärkeää ylläpitää niitä ohjelmia, joiden puitteissa edistetään ja koordinoidaan tutkimustoimia jäsenvaltioissa EU:n lisäarvon maksimoimiseksi. Myös ydinenergia-alan koulutukseen ja osaamiseen on panostettava riittävästi.

Pääasiallinen sisältö

Asetuksessa on kyse periaatteellisesti, poliittisesti ja taloudellisilta vaikutuksiltaan varsin teknisestä ja vähäisestä EU-asiasta, jonka päätarkoituksena on täsmäyttää Euratom -ohjelman hallinnollinen kesto samanpituiseksi Horisontti Eurooppa -ohjelman kanssa. Vastaavalla tavalla on menetelty myös aiemmilla ohjelmakausilla. Ohjelman jatkolle on osoitettu budjetti, mutta käytännössä se vain jakaa ohjelmalle käytettävissä olevan rahoituksen pidemmälle ajalle.

Nykyistä Euratomin tutkimus- ja koulutusohjelmaa (2021-2025) koskevan neuvoston asetuksen (N:o 2021/765) voimassaolo päättyy vuoden 2025 lopussa Euratomin perustamissopimuksen rajoittaessa ydinalan tutkimusohjelmien voimassaolon viiteen vuoteen. Euratom-ohjelma täydentää Horisontti Eurooppa -ohjelmaa (2021-2027) ja siten ohjelman jatkaminen kahdella vuodella 2027 asti rytmittäisi Euratomin ohjelman kokonaiskeston samaksi Horisontti Eurooppa -ohjelman kanssa.

Ohjelman rahoituspuitteet on määritelty jo monivuotisen rahoituskehysten hyväksymisen yhteydessä 598 miljoonaa euroa. Ehdotuksessa esitetään suorien ja epäsuorien toimien talousarvio, yleiset ja erityiset tavoitteet sekä kuvataan tukivälineet.

Euratom-ohjelmalla 2026–2027 jatketaan Euratom-ohjelman 2021–2025 tutkimustoimia. Ehdotettu ohjelma säilyttää pääosin edeltäjänsä piirteistä kuten keskeiset tutkimustoinnot. Näitä ovat ydinturvallisuus, turvajärjestelyt, radioaktiivisen jätteen ja käytetyn polttoaineen huolto sekä säteilysuojelu ja fuusioenergia. Jatko-ohjelman keskeiset muutokset vuosien 2021-2025 Euratom -ohjelmaan nähden koskevat budjetin, tiettyjen säännösten (vanhentuneet, kumoamis- ja siirtymäsäännökset) ja tiettyjen fuusioon liittyvien toimien päivittämistä.

Ohjelman puitteissa tehty turvallisuustutkimus tarjoaa välineitä ja ohjeita ydinalan toimijoille, osaamista ja ratkaisuja uusien ydinteknologioiden turvallisuusvaatimusten täyttämiseksi ja menetelmiä turvallisuusviranomaisille luvituksen tarpeisiin ja uusien teknologioiden arvioimiseen.

Ohjelmasta rahoitetaan myös ydinmateriaalivalvontaan, turvajärjestelyhin ja ydinaseiden leviämisen estämiseen liittyvien teknologioiden kehittämistä huomioiden ydinenergian käytön mahdollinen huomattava lisääntyminen maailmanlaajuisesti.

Ohjelmalla tuetaan koulutusta tarjoamalla opiskelijoille ja tutkijoille liikkuvuutta ja pääsyä infrastruktuuriin sekä sidosryhmille vakautta ja ennustettavuutta. Painopisteenä tulee olemaan näiden toimien, yhteistyön ja meneillään olevien ja uusien hankkeiden välinen suurempi vuorovaikutus

Ohjelmalla pyritään säilyttämään myös EU:n johtava asema fuusiotutkimuksessa kokoaamalla yhteen julkisen ja yksityisen sektorin toimijat ratkaisemaan ensimmäisen fuusiovoimalaitoksen suunnittelu- ja rakentamisprosessiin liittyviä haasteita.

Euratom-ohjelman tavoitteet

Euratom-ohjelman yleisenä tavoitteena on jatkaa ydinalan tutkimus - ja koulutustoimintaa painottaen ydinturvallisuuden, turvatoimien ja säteilysuojelun jatkuvaa parantamista sekä täydentää Horisontti Eurooppa - ohjelman tavoitteiden saavuttamista muun muassa energiamurroksen yhteydessä. Näin voitaisiin edistää pitkällä aikavälillä energiajärjestelmän irtautumista hiilestä turvallisella, tehokkaalla ja varmalla tavalla.

Ohjelman tavoitteena on myös ydinalan asiantuntemuksen ja huippuosaamisen kehittämisen ja kestävyys tukeminen unionissa. Ohjelma pyrkii koordinoimaan jäsenvaltioiden tutkimustoimia, jotta voidaan välttää päällekkäisyyksiä, saavuttaa kriittinen massa keskeisillä aloilla ja varmistaa julkisen rahoituksen optimaalinen käyttö.

Ohjelman kattaa kaikki jäsenvaltiot ja tutkimustoimet, täydentäen EU:n puiteohjelmaa. Ilman Euroopan tasoista ydinalan tutkimusta, on todennäköistä, että vain suuremmilla Jäsenvaltioilla on valmiudet ylläpitää kansallisia ohjelmia. Euroopan sisäinen yhteistyö rajoittuisi todennäköisesti suuriin jäsenvaltioihin ja kahdenvälisiin järjestelyihin. Pienemät jäsenvaltiot voivat joutua tieteelliseen eristyneisyyteen ja asiantuntemuksen menettämiseen.

Euratom-ohjelman laajennuksen (2026-2027) budjetti

Komission ehdotuksen mukaan Euratom-ohjelmaa (1.1.2026 – 31.12.2027) varten osoitettavan rahoituksen enimmäismäärä on 598 346 804 euroa (käypinä hintoina).

Rahoitus jakautuu seuraavasti:

- fuusion tutkimus- ja kehittämisohjelman epäsuorat toimet 252 532 225 euroa;
- ydinfissiota, ydinturvallisuutta ja säteilysuojelua koskevat epäsuorat toimet 115 339 356 euroa;

- Joint Research Center:n suorat toimet 230 475 223 euroa.

Komissio ei saa poiketa alakohdan c suorien toimien määrästä.

Komission hallintomenojen osuus saa Euratom-ohjelman epäsuorien toimien toteutuksen yhteydessä olla keskimäärin enintään kuusi prosenttia Euratom-ohjelman keston aikana.

EU:n monivuotisissa rahoituskehyksissä vuosille 2021-2027 tutkimuksen yhdeksäs puiteohjelma eli Horisontti Eurooppa -ohjelma (sekä EU että Euratom) sisältyy otsikkoon 1a (Kilpailukyky). Jatko-ohjelmaa koskeva ehdotus on nykyisen monivuotisen rahoituskehyn (MFF) (2021-2027) rahoitussuunnitelman mukainen. Lisäksi assosioituneet valtiot maksavat osuutensa ohjelmaan kunkin valtion assosiaatiosopimuksen mukaisesti.

Euratom -ohjelman lisäarvo

Lisäarvo, joka saadaan Euratomin osallistumisesta ydintutkimukseen, liittyy rajat ylittäviin vaikutuksiin, mittakaavaetuihin ja markkinoiden puutteiden korjaamiseen. Ydinalan tutkimustoimet ovat mittakaavaltaan usein niin laajoja, että vain harvoilla jäsenvaltioilla olisi niihin tarvittavat resurssit ja asiantuntemus. Mikäli ydintutkimusta ei toteuteta Euroopan tasolla, on todennäköistä, että vain suurimmilla jäsenvaltioilla on valmiudet ylläpitää kansallisia ohjelmia. Ohjelman on tarkoitus kattaa kaikki jäsenvaltiot ja tutkimustoimet ja täydentää EU:n puiteohjelmaa, jolla tuetaan muuta kuin ydinalan tutkimusta.

Euratomin fissio-, fuusio- ja säteilysuojeluhankkeissa voidaan saavuttaa tarvittava kriittinen massa, mikä vähentää kaupallista riskiä ja saa liikkeelle yksityisiä investointeja. Euratomin toimet voivat auttaa siirtämään taitoja ja osaamista rajojen yli tehostamalla t&k-valmiuksia, laatua ja kilpailua sekä parantamalla inhimillistä kapasiteettia koulutuksen, liikkuvuuden ja urakehityksen kautta.

Yhdenmukaisuus unionin muiden politiikkojen kanssa

Ohjelma jatkaa edeltäjänsä tutkimustoimintaa ja se on yhdenmukainen Horisontti Eurooppa - puiteohjelman kanssa ja täydentää sitä ydintutkimuksen alalla. Ohjelma soveltaa osallistumista ja levittämistä koskevia Horisontti Eurooppa - ohjelman sääntöjä ja käyttää samoja välineitä. Myös synergiaa koskevilla säännöksillä varmistetaan, että ohjelmat täydentävät toisiaan.

Tukemalla tutkimusta ja varmistamalla tutkimuksen ja uusien taitojen kehittämisen edellytykset ehdotus on johdonmukainen EU:n politiikkojen kanssa, joilla pyritään lisäämään EU:n kilpailukykyä.

Ohjelmalla tuetaan ydinturvallisuutta ja nettonollateollisuussäädöksellä tuettuja strategisia osa-alueita koskevia tutkimusaloitteita. Se tukee myös äskettäin perustetun Euroopan pienydinvoima-alan yhteistyöallianssin (European Industrial Alliance on SMRs) turvallisuusaloitteita.

Ohjelmalla edistetään Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksen 7 luvun mukaista ydinmateriaalivalvonnan täytäntöönpanoa, sekä edistää EU:n turvallisuus-agendoja ja - strategioita tukemalla ydinalan turvajärjestelyjen tutkimusta.

Ehdotetun ohjelman puitteissa rahoitettu tutkimus noudattaa myös kaikkea asiaankuuluvaa unionin toimintapolitiikkaa, joka liittyy tutkimukseen ja innovointiin yleensä ja ydintekniikan ja ydinalan turvallisuuskäyttöön erityisesti. Se tukee seuraavien säädösten täytäntöönpanoa:

- neuvoston direktiivi 2009/71 ydinlaitosten ydinturvallisuutta koskevan yhteisön kehyksen perustamisesta, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 2014/87/Euratom;
- neuvoston direktiivi 2011/70/Euratom yhteisön kehyksen perustamisesta käytetyn ydinpolttoaineen ja radioaktiivisen jätteen vastuullista ja turvallista huoltoa varten;
- neuvoston direktiivi 2013/59/Euratom turvallisuutta koskevien perusnormien vahvistamisesta ionisoivasta säteilystä aiheutuvilta vaaroilta suojelemiseksi

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Ehdotuksen oikeusperustana on Euratomin perustamissopimuksen 7 artiklan ensimmäinen kohta. Sen mukaan neuvosto hyväksyy ohjelman yksimielisesti komission ehdotuksesta. Valtioneuvoston arvion mukaan oikeusperusta on asianmukainen.

Euroopan talous- ja sosiaalikomiteaa tiedotetaan oikeusperustan (7 artikla) edellyttämällä tavalla.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Perustamissopimuksen mukaan Euroopan parlamentin (EP) kantaa ei vaadita. EP:tä kuitenkin mahdollisesti kuullaan. Tällöin EP:n vastuuvaiokunta on ITRE (Teollisuus, tutkimus ja energia).

Kansallinen valmistelu

Tutkimus ja innovaatio -jaosto (EU20), kirjallinen menettely 27.3.-31.3.2025
 Energia ja Euratom -jaosto (EU21), kirjallinen menettely 27.3.-31.3.2025

Eduskuntakäsittely

-

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Euratom-ohjelmaehdotuksella ei ole vaikutusta kansalliseen lainsäädäntöön. Asetus si-
 too sellaisenaan kaikkia EU:n/Euratomin jäsenvaltioita.

Ahvenanmaalla ei ole asiassa toimivaltaa. Maakunnalle on annettu mahdollisuus esittää
 kantansa EU-jaostojen valmistelujen yhteydessä.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Eduskuntaa informoitiin U-kirjeellä (U 70/2018 vp) ja sen jatkokirjeellä (10.10.2018) sekä
 EU:n (2021-2027) että Euratomin (2021-2025) yhdeksättä tutkimuksen puiteohjelmaa
 (Horisontti Eurooppa) koskevista komission ehdotuksista.

Suomalaisten yritysten, tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen osallistuminen Euratom-oh-
 jelmaan (2021-2025) on ollut aktiivista. Tutkimuslaitoksista VTT:llä on ollut merkittävin

rooli ydinenergia-alan tutkimuksessa. VTT toimii myös koko Suomen fuusiotutkimuksen sekä kansallisena että EU- koordinaattorina.

Asiakirjat

2025/0035 Ehdotus neuvoston asetukset tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmaa Horisontti Eurooppa täydentävästä Euroopan atomienergiayhteisön tutkimus- ja koulutusohjelmasta (2026-2027). (=COM(2025) 60 final)

2021/765 Liitteet Ehdotukseen neuvoston asetukset tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmaa Horisontti Eurooppa täydentävästä Euroopan atomienergiayhteisön tutkimus- ja koulutusohjelmasta (2026-2027)

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Jaakko Louvanto, erityisasiantuntija, työ- ja elinkeinoministeriö, jaakko.louvanto@gov.fi

VAHVA-tunnus

EU/476/2025

Liitteet**Viite**